

ОКТОМВРИ 2019
СКОПЈЕ

ИСТРАЖУВАЊЕ

Содржина:

- Религијата сè уште може да му помогне на општествениот живот
- Верата, општеството и вредностите
- Вовед во истражувањето
- Анализа и заклучни согледувања на истражувањето
- Демографски карактеристики
- Табеларен приказ на резултатите од истражувањето

РЕЛИГИСКИ, МОРАЛНИ И ЕТИЧКИ ВРЕДНОСТИ КАЈ МЛАДИТЕ

Автори:
Владимир Божиновски
Марјан Николовски
Хасан Џило
Милан Ѓорѓевиќ



ОКТОМВРИ 2019
СКОПЈЕ



Фондација Конрад Аденауер

ул. Ристо Равановски бр.8
МК-1000 Скопје

Телефон: +389 (2) 3217 075
Факс: +389 (2) 3217 076
Skopje@kas.de
www.kas.de/web/mazedonien



Институт за Политички
истражувања-Скопје

ул. Багдадска 15/11
МК-1000 Скопје

Тел: +389 2 3078 319
www.ipis.org.mk



Религија.мк „Молитвеник за
информации“

бул. Асном 22/39
МК-1000 Скопје

religija.mk@gmail.com
www.religija.mk

*Ставовите и заклучоците во оваа публикација им припаѓаат на
самите автори и на никаков начин не ги рефлектираат ставовите
и заклучоците на Фондацијата Конрад Аденауер*

Верата, општеството и вредностите

Автор: Милан Ѓорѓевиќ

Изминатите децении едно фундаментално недоразбирање значително го обликува религиозно-општествениот дискурс во источна Европа: современиот концепт за демократијата се по често се доживува како антипод на религиозноста. Околу оваа претпоставка општеството се поларизира, понекогаш до крајните граници на трпеливоста, а и отаде нив. Притоа, се чини дека спротивставените страни успеале да постигнат консензус околу една појдовна претпоставка. Имено, и едните, и другите претпочитаат да го превидат фактот дека современата европска култура е изнедрена од една визија за светот и човекот која му е сопствена на христијанството. Човековите права и слободи, солидарноста, инклузивноста и чесноста се изворно христијански добродетели.

Од друга страна, пренагласувањето на индивидуализмот, кој се смета како ефикасно средство за справување со колективизмот на затворените општества (опширна анализа на овие процеси може да се најде кај Карл Попер), го изместува балансот меѓу индивидуалното и колективното, типичен за христијанската визија за општествениот живот. За разлика од западните христијански традиции, во православната аскетска антропологија човекот не се гледа примарно како индивидуа (ἄτομον), туку како личност (ὑπόστασις). Личноста е единка, но таа ја потврдува својата уникатност и неповторливост имено преку *општењето* и *заедничарењето*. Заедницата не стои наспроти личноста, туку токму во неа личноста се изградува и реализира. Според ваквата визија, припадноста кон колективните идентитети како народот, нацијата или религијата не и стои на патот на личностната себе-реализација на секоја единка во општеството. Колективната и личностната реализација претставуваат комплементарни, взаемно-поттикнувачки процеси.

Ова е особено важна поента. Едно општество не мора да биде втемелено само врз заедничките идентитетски карактеристики (во смисла на етничка, национална или религиска хомогеност), туку може да ги земе токму *разликите* како обеди-



нувачки фактор. Тие разлики не мораат нужно да го фрагментираат општеството, туку, напротив, може да ја условуваат токму неговата целост. Општество втемелено врз општи вредности (наместо врз „трибализам“) има исклучителна инклузивна моќ. Неговата задача е да ги вклучи сите индивидуи и колективи во себе, без при тоа да ги обезличи. Тоа не е лесна задача. Од една страна, оваа визија отворено се конфронтира со ексклузивистичките тенденции во општеството, а од друга страна, таа не секогаш успева да остане доследна на вредносниот систем што го промовира. Трпеливоста кон поединечни пројави на етнички, национален и религиозен ексклузивизам не ретко ги надминува најшироките граници на толеранцијата, со што генерира недоверба кон самите вредности.

Независно од слабостите и недостатоците, ваквата општествена устроеност нескриено се инспирира од христијанскиот универзализам од првите векови, без при тоа да пројавува религиозни претензии. Демократијата нема за цел да ја замени религијата, како што понекогаш се стравува. Наместо тоа, таа цели кон градење на едно „земно“ општество втемелено врз општи вредности, кои како такви им се сопствени на сите луѓе независно од нивната религиозност или нерелигиозност. Верувањето во апсолутна, универзална и непроменлива вистина, типично за религиозниот светоглед, со ова на ниту еден начин не е загрошено. Апсолутното, универзалното и непроменливото се атрибути кои го опишуваат „Царството кое не е од овој век“ (Јован 18,36), Царството Божјо, а не царството човечко. Тие немаат, не можат и немаат потреба да имаат примена во доменот на контингентната стварност. Токму оттука, можно е човек во доменот на својот општествен живот да биде безостаточно инклузивен и толерантен кон поинаквите од себеси, а истовремено, во доменот на својот религиозен живот да не релативизира ниту една „јота“ од своето вероисповедание. Оваа дистинкција отворено кореспондира со библиската синтагма „на Бога Божјото, на царот – царевото“ (Матеј 22,15-22). Ниту земната власт има право да влијае врз вероисповеданието, ниту религијата може да ја апсолутизира историската стварност. Последното укажува на два взаемно поврзани разградувачки процеси во религијата и

ОКТОМВРИ 2019
СКОПЈЕ

општеството. Првиот е секуларизацијата на религијата, т.е. релативизирањето на непроменливите елементи на верата. Другиот е „теократизацијата“ на општеството, т.е. пресликувањето на апсолутните религиозни императиви во доменот на историското и променливото. Според Владета Јеротиќ, двата процеси се втемелени врз взаемната недоверба и стравот, кои, пак, се должат на елементарното непознавање и недостатокот на желба за запознавање на другиот.

Запознавањето на другиот не мора и воопшто не треба да означува „одобрување“, „оправдување“ и „усвојување“ на неговиот светоглед. „Запознавањето“ е воспоставување на *општење* со него, потполно слободно од ставовите, уверувањата и начинот на живот. Параболата за „добриот Самарјанин“ (Лука 10,30-37) е класичен библски приказ на ваквиот однос – заедницата со ближниот не зависи од уверувањата, ставовите и начинот на живеење, туку од следењето на општите човечки вредности. Претензиите на хуманистичкото, антропоцентрично видување на стварноста да си го припише на себеси ваквото гледиште, како сопствена цивилизациска придобивка се неосновани. Според православното светоотечко видување на човекот, не постои такво нешто како „чиста човечка природа“ (*natura pura*). Човекот е секогаш во *заедница* со својот Творец и Архетип, дури и тогаш кога се обидува да се скрие, да избега од Него, дури и тогаш кога Го негира и Го отфрла. Вистинската слобода не е слобода од Бога, туку слобода со Бога. Човекот се пронаоѓа себеси, имено, во *Бога Кој стана човек – за човекот да може да стане Бог* (свети Атанасиј Велики). А токму тој, воплотениот Бог беше *бескрајно толерантен*, дури и кон оние што го сторија најголемиот грев што човек може да го стори – кон оние што Го распнаа. Затоа, христијанската толерантност не се темели врз некој човечки стандард или пример, кој бездруго е конечен и ограничен. Човечкото трпение по својата природа има *крај*. Само трпението што Бог го покажал на Крстот е *бескрајно* и токму како такво го одредува стандардот според кој христијаните ќе се раководат. Следствено, идејата за општењето и запознавањето со ближниот, како и за неговото толерирање ја нема својата основа во хуманистичките антропоцентрични философски и идеолошки дискурси, туку во самото



Евангелие.

Тоа дава едно поинакво видување на односот меѓу „сакралното“ и „световното“ во општеството. Имено, тие не се и по ниту една основа не треба да бидат спротиставени. Спроведената анкета на фондацијата Конрад Аденауер, насловена како „Религијата и младите“ нуди увид во тоа колку изложеното разбирање на вредностите во контекст на односот меѓу религијата и општеството имаат примена во македонскиот општествен и религиозен контекст.

Првото што паѓа во очи е недоволно јасната претстава за религиозниот идентитет. Високиот процент на декларирани религиозни испитаници ретко кореспондира со личните уверувања и застапеноста на практикувањето на религијата. Во таа смисла, само 59% од православните испитаници веруваат дека Бог постои онака како што е опишано во светите книги (наспроти 100% од муслиманите). Речиси 9%¹ од православните и 27% од муслиманите воопшто не одат во црква/џамија, а само 20% православни и 25% муслимани ги посетуваат храмовите еднаш седмично. При тоа не се прецизира колкумина од нив биле на богослужба, а колкумина дошле во храмовите за самите да се помолат. Овие воведни податоци укажуваат на фактот дека религиозното самочувство не е примарно мотивирано од интринзички (внатрешно-религиозни) мотиви, туку од екстринзички, т.е. надворешни мотиви како идентификувањето на религиозната припадност со етничката или националната припадност, од една страна и со идеолошките позиции и убедувања, од друга страна. На последното укажува следната група прашања, која директно реферира кон прашањата во доменот на етиката.

Дури 86% од православните² ги сметаат предбрачните сексуални односи за прифатливи, 25% од нив прифаќаат неверство пред стапување во брак и дури 8% прифаќаат неверство во бракот. Прифатлив е и заединчки живот без стапување во брак за 85% од нив, како и организирање и учество во игри на среќа за 80%. Наспроти тоа, во графите „одржување геј парада“, „употре-

¹ Процентите се заокружени без децимални вредности.

² Процентот е збир на две графи: „прифатливо“ и „донекаде прифатливо“.

ОКТОМВРИ 2019
СКОПЈЕ

ба на лесни дроги“, „давање мито за одредена услуга“ и „физичко насилство“ има мнозинско неприфаќање. Индикативно е што кај испитаниците од муслиманска вероисповед на сите прашања преовладуваат негативните одговори. Од прикажаното, може да се забележат следните карактеристични црти: доминација на идеолошката перцепција на прашањето за религијата и моралот и следствено, една неконзистентна и недоследна претстава за добродетелта и добродетелниот живот, како и недоволна перцепција на претходно изложената дистинкција меѓу световното и сакралното, т.е. на општествениот и религиозниот живот. Со тоа кореспондира нискиот степен на активно учество верскиот живот, евидентен од првата група прашања. Останува заклучокот дека доследното и редовно практикување на верата не само што не претставува закана за општеството изградено врз секуларни и демократски начела, туку претставува негов значаен предуслов. Токму недоследноста, селективноста и произволноста во разбирањето и практикувањето на верата се причини за губењето на вредносната ориентација во општествениот живот.

Клучната улога на религијата во денешното општество се гледа и во „апелот“ на испитаниците за поактивно социјално ангажирање на верските заедници. 72% од вкупниот број испитаници сметаат дека верските заедници можат и требаат да организираат брачно и семејно советување, дури 86% се застапуваат за социјална помош на сиромашни, 81% за грижа и советување на лица со болести на зависност, 81% за грижа за лица со попреченост и 77% за грижа за раселени лица. Дури и по прашањето за советување на ЛГБТ лица предничи ставот дека верските заедници можат да одиграат важна улога (46% „за“ наспроти 39% „против“). Во сите графи, со позитивни одговори предничат испитаниците со православна вероисповед. Тоа укажува, меѓу другото, на високиот степен на доверба на македонската јавност во верските заедници. Кон едногласно позитивните одговори на оваа група прашања верските заедници треба да пристапат со исклучителна сериозност. Токму социјалната дејност, која пречесто се запоставува и останува во заден план, е вратата низ која денес верниот народ може да се доближи до автентичната вера и нејзиното практикување. Верските заедници треба да ги ин-



вестираат сите свои капацитети во овој вид дејности затоа што преку нив ќе му застанат на патот на оттуѓувањето на народот од верата, а истовремено ќе придонесат за изградувањето на заедничкото општество на сите граѓани. Деприва-тизацијата на религијата, типична за христијанско-демократската општествена визија, постулирана од Јохан Баптист Мец и Јирген Молтман, бездруго, се покажува како суштествен фактор за изградувањето на македонската демократија. Живата вера има незаменлив потенцијал да се соочи со социјалните, етичките, идеолошките, еколошките и хуманитарните предизвици на времето во кое живееме и да придонесе кон нивното разрешување, т.е. да биде „солта на земјата“ (Матеј 5,13).